

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

ШИПУНОВА ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 336.64

**РОЗВИТОК ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО
МЕХАНІЗМУ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2002

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській академії банківської справи
Національного банку України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Єпіфанов Анатолій Олександрович,
Українська академія банківської справи
Національного банку України, ректор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Науменкова Світлана Валентинівна,
Українська академія банківської справи
Національного банку України,
завідуюча кафедрою фінансів;

кандидат економічних наук, доцент
Скрипник Юрій Володимирович,
Сумський національний аграрний університет,
доцент кафедри фінансів

Провідна установа – Харківський державний економічний
університет, кафедра фінансів,
Міністерство освіти і науки України

Захист дисертації відбудеться “ ___ ” _____ 2002 р. о ___ год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 в Українській
академії банківської справи за адресою: 40030, м. Суми,
вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Української
академії банківської справи за адресою: 40030, м. Суми,
вул. Петропавлівська, 57.

Автореферат розісланий “ ___ ” _____ 2002 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.В. Коваленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Нова економічна система країни в сучасних умовах вимагає науково обґрунтованих рішень проблем, що допоможуть забезпечити досягнення темпів стійкого економічного росту. Виходячи з цього, розвиток фінансово-економічного механізму підприємств і його адаптація до ринкових умов має важливе теоретичне і практичне значення.

Розвиток фінансово-економічного механізму, розширення і поглиблення змісту, обґрунтування структури побудови і методичне забезпечення його функціонування дозволять поліпшити показники роботи підприємств у нових умовах господарювання. Однак, наукових досліджень по удосконаленню і розвитку фінансово-економічного механізму підприємств поки що недостатньо.

У зв'язку з цим вивчення і дослідження умов ефективного розвитку фінансово-економічного механізму підприємств, що відображують напрямки його удосконалення у взаємозв'язку з реструктуризацією підприємств, зумовлюють актуальність і науково-практичну значимість рішення цієї проблеми.

Особливого значення набуває також впровадження в практику методів і важелів регулювання фінансових і економічних процесів, що дадуть можливість підняти на більш високий рівень розвитку економіку підприємств, регіонів і держави в цілому.

Теоретичні і практичні аспекти цієї проблеми досліджуються в роботах вітчизняних і закордонних вчених і фахівців, таких як І.Т. Балабанов, М.Д. Білик, І.О. Бланк, О.Д. Василик, Н.М. Внукова, М.О. Заєць, А.О. Єпіфанов, Б. Коласс, А. Маршалл, М.Х. Мескон, В.І. Міщенко, В.П. Москаленко, В.С. Мочерний, С.В. Науменкова, В.А. Опарін, Ю.М. Осіпов, А.М. Поддєрьогин, Б.А. Райзберг, І.В. Сало, Г.М. Скудар, Е.М. Сич, А.А. Чухно, А.Д. Шеремет та ін.

Високо оцінюючи їхній внесок у рішення багатьох теоретичних і практичних питань розвитку фінансово-економічної діяльності підприємств, варто вказати на недостатній їх зв'язок з конкретними задачами функціонування підприємств в умовах становлення ринкових відносин.

Об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок проблем розвитку фінансово-економічного механізму підприємств визначили мету й основні задачі дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати, теоретичні положення і висновки дослідження були використані при виконанні науково-дослідних тем: “Стан і перспективи розвитку банківської системи України” (номер державної реєстрації 01900044204); “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (номер державної реєстрації 01996002342).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження умов розвитку фінансово-економічного механізму підприємств як найважливішого фактора поліпшення кінцевих результатів діяльності і розробка комплексних організаційно-методичних підходів до забезпечення його ефективного

функціонування, а також підвищення ефективності управління виробництвом у цілому.

Відповідно до поставленої мети було визначено наступні задачі дослідження:

- обґрунтувати і запропонувати сутність поняття економічної категорії “фінансово-економічний механізм підприємства” як однієї з найважливіших складових господарського механізму;
- обґрунтувати систему заходів щодо реформування фінансово-економічного механізму підприємств у нових умовах господарювання;
- дослідити сутність і способи реструктуризації підприємств і її взаємозв'язок з реформуванням фінансово-економічного механізму;
- удосконалити процес оцінки результатів роботи підприємств на основі нових критеріїв, які базуються на нормативах;
- розробити методiku оптимізації власних джерел фінансування процесу відновлення основних засобів;
- виявити організаційно-методичні фактори і розробити методичні рекомендації з поліпшення результатів виробничо-господарської діяльності підприємств і якості роботи фахівців.

Об'єктом дослідження є функціонування фінансово-економічного механізму як основи безперервного удосконалення виробничо-господарської діяльності підприємств.

Предметом дослідження є адаптація фінансово-економічного механізму підприємств до умов ринкової економіки з метою його розвитку.

Методи дослідження. У залежності від конкретних цілей і задач у роботі використані методи економічного аналізу і дослідження економічних процесів: системного підходу, факторного і порівняльного аналізу, експертних оцінок, розрахунково-аналітичний, економіко-статистичний, розрахунково-нормативний, економіко-математичного моделювання та ін.

Дослідження сучасного стану системи управління підприємством, фінансово-економічного механізму і розробка схеми реструктуризації підприємства здійснювалося на основі системного підходу і порівняльного аналізу. В процесі розробки механізму оцінки якісного рівня діяльності підприємств використовувалися розрахунково-нормативний, факторного аналізу і метод порівнянь. При обґрунтуванні методики оптимізації власних джерел фінансування процесу відновлення основних засобів знайшли застосування економіко-статистичні та економіко-математичні методи. Викладення організаційно-методичних факторів і системи заходів щодо реформування фінансово-економічного механізму підприємств здійснювалося на основі системного підходу, розрахунково-аналітичних методів і методу експертних оцінок.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні існуючих і розробці нових теоретичних положень щодо удосконалення і розвитку ефективного фінансово-економічного механізму, а саме:

- обґрунтовано і запропоновано поняття нової економічної категорії “фінансово-економічний механізм підприємства”, як найважливішої складовий його господарського механізму, що відображає сукупність фінансових і економічних

методів, способів, форм, інструментів і важелів, за допомогою яких здійснюється регулювання фінансово-економічних процесів і відносин з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності підприємств;

- вперше розроблено функціонально-цільову блок-схему побудови фінансово-економічного механізму підприємства, що включає ув'язані між собою функції, підсистеми забезпечення і фінансово-економічні важелі, спрямовані на реалізацію як стратегічних, так і тактичних цілей підприємства;
- одержала розвиток схема реструктуризації підприємств, спрямована на удосконалення системи управління, реформування фінансово-економічного механізму і поліпшення кінцевих показників;
- розроблено методичні підходи по оптимізації власних джерел фінансування процесу відновлення основних засобів, які передбачають удосконалення системи амортизаційних відрахувань і надання підприємствам пільг по сплаті податку з прибутку в залежності від ступеня зносу робочих машин і устаткування;
- удосконалено методику оцінки якісного рівня результатів роботи підприємств за найважливішими показниками діяльності, що базується на критеріях оцінки, в основу яких покладені нормативи;
- одержали розвиток методичні підходи по комплексному реформуванню фінансово-економічного механізму підприємств і реорганізації управління їх діяльністю, що дозволять упорядкувати і погодити внутрішні і зовнішні зв'язки структурних одиниць.

Практичне значення отриманих результатів складається в обґрунтуванні пропозицій і рекомендацій з удосконалення фінансово-економічного механізму підприємств і інструментів його реалізації в нових умовах господарювання.

На основі комплексного дослідження й аналізу теорії і практики проведення реструктуризації підприємств запропоновано схему реструктуризації, спрямовану на реформування фінансово-економічного механізму і поліпшення показників діяльності.

Розроблено алгоритм оптимізації власних джерел фінансування процесу відновлення основних засобів, що передбачає надання підприємствам пільг по сплаті податку з прибутку в залежності від ступеня зносу робочих машин і устаткування.

На базі використання критеріїв оцінки, заснованих на нормативах, обґрунтовано і запропоновано механізм оцінки якісного рівня результатів роботи підприємств.

Крім того, розроблено методичні рекомендації щодо складання план-прогнозу виробничо-господарської діяльності і розвитку підприємств, а також механізми фінансової мотивації поліпшення результатів роботи структурних підрозділів підприємства і якості праці його фахівців.

Дослідження проводилося на прикладі промислових підприємств. Отримані результати складають методичну основу для ефективного стійкого розвитку фінансово-економічного механізму підприємств і мають практичне значення для діяльності ВАТ “Сумське НВО ім. М. В. Фрунзе” і ВАТ “Сумихімпром”. Згідно довідки ВАТ “Сумське НВО ім. М. В. Фрунзе” про впровадження результатів

дисертаційної роботи від 11.02.2002р. №29/11 розробки і методичні пропозиції автора по напрямкам реформування фінансово-економічного механізму підприємства, реорганізації структури управління та його фінансово-економічною діяльності використані в практичних розробках. Також згідно довідки про впровадження результатів дисертаційної роботи від 12.02.2002 р. №22-982 ВАТ “Сумихімпром” у своїй роботі по вдосконаленню методів фінансово-економічної діяльності використовує розробки і пропозиції дисертанта по основним напрямкам реформування фінансово-економічного механізму, реструктуризації підприємства, вдосконаленню системи планування, прогнозування та стимулювання поліпшення результатів його діяльності.

Доцільним є використання отриманих автором результатів у навчальному процесі при викладі дисциплін “Фінанси підприємств” і “Фінансовий менеджмент”.

Розробки і пропозиції автора по удосконаленню фінансово-економічного механізму рекомендуються для впровадження на підприємствах усіх форм власності, а по оптимізації джерел фінансування процесу відновлення основних засобів - для використання державними установами в процесі підготовки законодавчих актів, постанов та інших нормативно-правових документів.

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, що виносяться на захист, одержані автором особисто і знайшли відображення в наукових працях, опублікованих у фахових виданнях.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати виконаного наукового дослідження були оприлюднені та отримали схвальну оцінку на наукових конференціях і семінарах. Серед них: Всеукраїнська науково-практична конференція “Економічні проблеми розвитку регіонів на початку ХХІ сторіччя” (м. Полтава, 2001); Четверта Всеукраїнська науково-практична конференція "Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України" (м. Суми, 2001); П'ята Міжнародна науково-методична конференція "Інформаційні технології навчання у вищих навчальних закладах" (м. Суми, 2001).

Наукові публікації. Результати досліджень знайшли відображення в дев'ятох наукових працях, що надруковані в фахових виданнях, загальним обсягом 3,5 д. а.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дисертації – 181 сторінка, у т.ч. на 67 сторінках розміщені 23 таблиці, 11 ілюстрацій, 5 додатків і список використаних джерел з 202 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Перший розділ дисертації «Науково-практичні основи розвитку фінансово-економічного механізму підприємств» присвячений розкриттю сутності і призначення фінансово-економічного механізму промислових підприємств. У цьому розділі проведено порівняльний аналіз змісту як фінансового, так і економічного механізмів, а також особливостей методичних підходів до їхньої побудови; запропоновано поняття «фінансово-економічний механізм підприємства» як нова економічна категорія, визначено його сутність і запропоновано структуру побудови.

Перехід країни до ринкових відносин обумовив проведення корінної перебудови методів господарювання у всіх сферах виробництва, у тому числі в системі управління. Нові умови зажадали застосування інших підходів до створення цих систем. Однак, серед систем управління, що функціонували в умовах планової економіки, високим ступенем наукового обґрунтування виділялася система управління промисловим об'єднанням (підприємством), розроблена в 80-і роки Всесоюзним науково-дослідним інститутом стандартизації за участю інших науково-дослідних організацій і підприємств. В основу цієї системи було покладено комплекс державних організаційно-методичних стандартів підприємства, що у даний час складають нормативно-технічну основу більшості систем управління. При цьому застосовувалися наступні підходи: система формується на основі оптимального сполучення цільового, функціонального і лінійного управліннь; цільове управління в системі будується шляхом утворення цільових підсистем, а функціональне – на основі функціональних; для забезпечення цілей управління застосовуються загальні підсистеми, до складу яких входять лінійне керівництво, а також відповідні підсистеми забезпечення.

У результаті об'єднання зазначених підсистем утворюється функціонально-цільова структура системи управління підприємством. Такий підхід до побудови систем управління, на нашу думку, доцільно застосувати при побудові фінансово-економічного механізму.

Розглянутій системі надає руху господарський механізм, покликаний забезпечити досягнення високих кінцевих результатів виробничо-фінансової діяльності. Варто підкреслити, що господарський механізм включає у свій склад методи, види, форми і функції управління, а система управління - поняття більш ємне, тому що включає додатково апарат управління.

Особливе значення мають підходи до структури побудови господарського механізму, що включає окремі підсистеми, кожна з яких являє собою відповідний локальний механізм: економічний, організаційно-адміністративний, правовий і соціальний.

У плановій економіці фінансовий механізм у відособленому виді до складу економічного механізму підприємства не включався, тому що фінансові відносини були мало розвинені. З переходом до ринку елементи фінансового механізму виявляються усе більш багатогранно і глибоко по сутності, а фінансово-економічну діяльність розглядають як єдине ціле. У роботі проілюстрований органічний взаємозв'язок економічного і фінансового механізмів через сферу взаємодії фінансів з цінами і заробітною платою. Тому фінансовий і економічний механізми запропоновано реформувати в єдиний фінансово-економічний механізм підприємства. На нашу думку, фінансово-економічний механізм підприємства – це найважливіша складова його господарського механізму, що представляє собою сукупність фінансових і економічних методів, способів, форм, інструментів і важелів, за допомогою яких здійснюється регулювання фінансово-економічних процесів і відносин з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності підприємств. У зв'язку з цим для управління фінансово-економічною діяльністю варто створити на підприємствах єдину фінансово-економічну службу, на яку покласти рішення задач планування, прогнозування, організації системи оплати

праці, ціноутворення, кредитування, інвестування. Для побудови фінансово-економічного механізму вперше використовується функціонально-цільова блок-схема (рис.1).

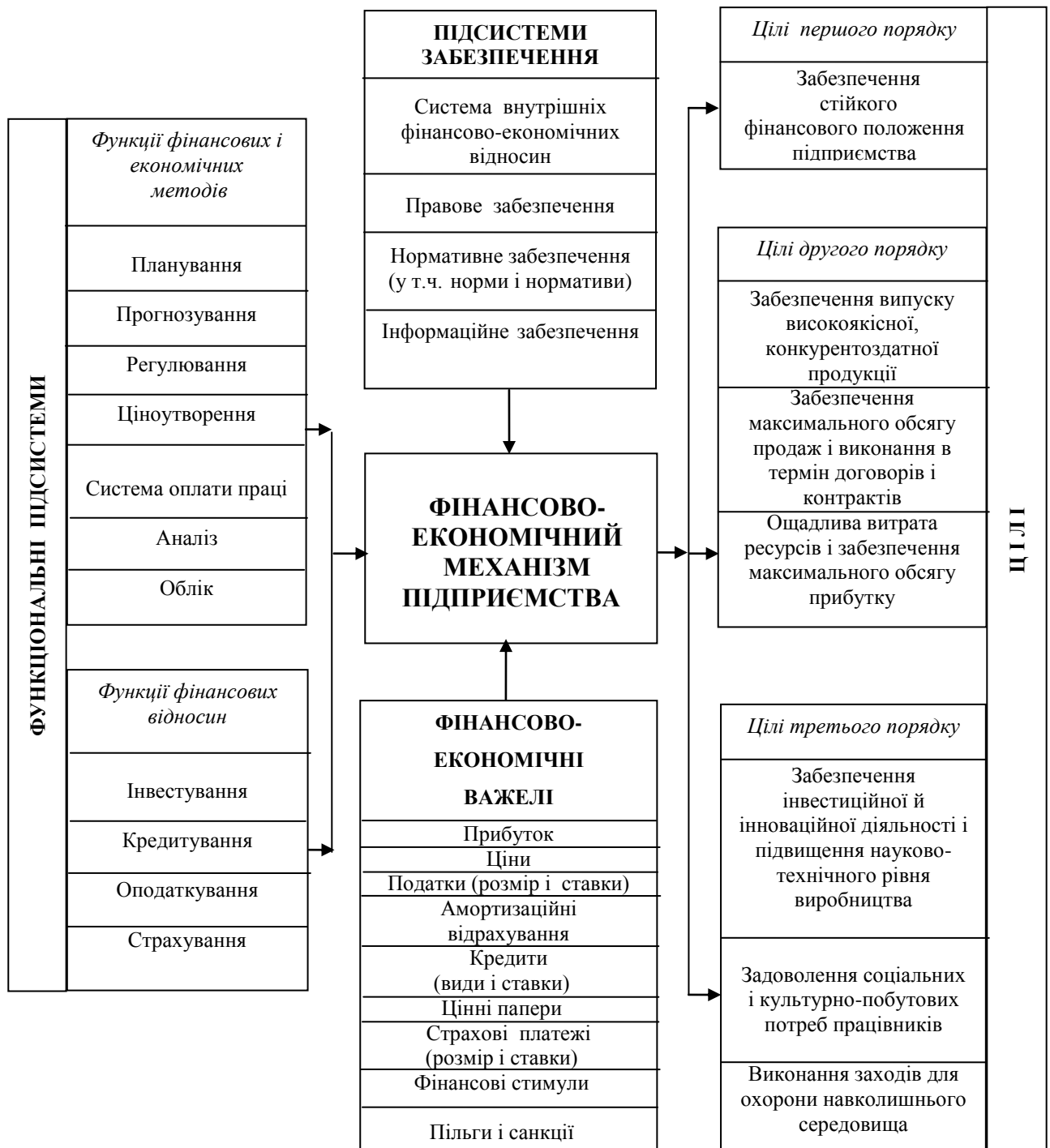

Рис. 1. Функціонально-цільова блок-схема побудови фінансово-економічного механізму підприємства

Насамперед, з урахуванням конкретних умов діяльності, що склалися в нових умовах господарювання, визначені цілі, що досягає підприємство. За критерієм важливості і складності цілей їх запропоновано розбити на 3 групи: 1 - цілі

першого порядку (забезпечення стійкого фінансового положення підприємства); 2 - цілі другого порядку (забезпечення випуску високоякісної, конкурентоздатної продукції, забезпечення максимального обсягу продаж і виконання в термін договорів і контрактів, ощадлива витрата ресурсів і забезпечення максимального обсягу прибутку); 3 - цілі третього порядку (забезпечення інвестиційної й інноваційної діяльності і підвищення науково-технічного рівня виробництва, задоволення соціальних і культурно-побутових потреб працівників, виконання заходів для охорони навколишнього середовища).

Інструментарієм, за допомогою якого можливо забезпечити досягнення названих цілей, служать функціональні підсистеми, підсистеми забезпечення і фінансово-економічні важелі.

Функціональні підсистеми реалізують фінансові й економічні відносини і методи управління, застосування яких сприяє досягненню поставлених цілей. До них віднесені: планування, прогнозування, регулювання, ціноутворення, система оплати праці, інвестування, кредитування, оподаткування, страхування, аналіз і облік.

Зазначені функціональні підсистеми по своїй сутності і змісту різні. За цією ознакою їх розбиваємо на дві групи. Перша – підсистеми, що відображують функції фінансових і економічних методів. До них віднесено: планування, прогнозування, регулювання, систему оплати праці, аналіз і облік. Друга – підсистеми, що відображують функції фінансових відносин, тобто процес руху коштів від одного суб'єкта до іншого. До них віднесено: інвестування, кредитування, оподаткування і страхування.

Як підсистеми забезпечення використано систему внутрішніх фінансово-економічних відносин, правове, нормативне, а також інформаційне забезпечення. З усіх підсистем забезпечення особливе місце займає система внутрішніх фінансово-економічних відносин. У роботі підкреслюється, що в підсистемі нормативного забезпечення найважливіша роль належить діючої на підприємстві системі норм і нормативів, а в системі інформаційного забезпечення – системі економічних показників і критеріїв оцінки.

До складу фінансово-економічного механізму включено фінансово-економічні важелі. До них віднесено: прибуток, ціни, податки (розмір і ставки), амортизаційні відрахування, кредити (види і ставки), цінні папери, страхові платежі (розміри і ставки), фінансові стимули, пільги і санкції.

В другому розділі «Трансформація фінансово-економічного механізму підприємств у нових умовах господарювання» проаналізовано способи реструктуризації підприємств і їхній взаємозв'язок з фінансово-економічним механізмом, запропоновано схему реструктуризації, спрямовану на поліпшення показників роботи підприємства, визначено основні напрямки удосконалення фінансово-економічного механізму і їхній зміст, розроблено методику оптимізації власних джерел фінансування процесу відновлення основних засобів.

На основі проведеного дослідження сутності і змісту реструктуризації підприємств у роботі зроблено наступні висновки:

- найбільше повно сутність реструктуризації визначається як спосіб адаптації діяльності підприємства до безупинно мінливих ринкових умов шляхом проведення комплексу заходів організаційно-управлінського, техніко-технологічного і фінансово-економічного характеру, що забезпечують підвищення конкурентоздатності, зміцнення фінансової стійкості підприємств, зростання виробництва, продаж і доходів;
- варто забезпечити тісний методичний взаємозв'язок процесу реструктуризації з комплексним реформуванням фінансово-економічного механізму підприємства;
- для підприємств, що забезпечують задовільні показники в роботі, доцільно застосувати окремий підхід до їх реструктуризації, який допоможе їм досягнути більш ефективних кінцевих результатів.

Для таких підприємств запропоновано схему реструктуризації, яка приведена на рис.2.

З метою розробки пропозицій щодо реформування фінансово-економічного механізму і його взаємозв'язку з реструктуризацією підприємств проведено системний аналіз вітчизняного і закордонного досвіду. Фінансово-економічний механізм підприємства є складною організаційною системою, що включає ряд підсистем. Тому його реформування запропоновано проводити на базі комплексного підходу, що передбачає сукупність заходів, які охоплюють усі підсистеми з зазначенням змісту, головної мети, тривалості періоду і напрямків дії стосовно кожного заходу. Найбільш важливі заходи приведені в табл. 1.

Розробка і впровадження в практику роботи підприємств запропонованих заходів створять передумови для забезпечення реалізації цілей реструктуризації щодо підвищення ефективності виробництва.

Аналіз існуючих критеріїв оцінки результатів роботи підприємств дозволив зробити висновок про необхідність їхнього удосконалення. У роботі запропоновано застосовувати більш достовірні критерії оцінки рівня досягнень підприємства, які базуються на нормативах. Для цього існуючу систему норм і нормативів доповнено нормативами величин граничних значень показників, визначено їхню сутність і призначення. Ці критерії представлено у вигляді коефіцієнтів, що відображують заданий і досягнутий якісний рівень показника.

У дисертаційній роботі проаналізовано стан зносу і відновлення основних виробничих засобів у промисловості України, а також причини, що обумовили їхній критичний стан. Розроблено механізм, застосування якого може сприяти оптимізації джерел фінансування процесу відновлення основних засобів, особливо робочих машин і устаткування.

З метою створення умов щодо підвищення обсягів вкладення власних коштів у відновлення основних засобів у роботі запропоновано удосконалити існуючу систему амортизаційних відрахувань, для чого:

- відновити пропорційні відрахування амортизації від первісної вартості основних виробничих засобів;
- збільшити кількість груп і підгруп основних виробничих засобів, стосовно яких установлюються норми амортизаційних відрахувань;

Рис. 2. Схема реструктуризації підприємства

- при достроковому списанні окремих об'єктів основних засобів неамортизовану вартість дозволити включати у валові витрати і скасувати нарахування ПДВ на цю вартість;

Основні заходи щодо реформування фінансово-економічного механізму підприємства

Зміст	Головна мета
Розробити методику складання план-прогнозу виробничо-фінансової діяльності і розвитку підприємств	Створення умов по забезпеченню стійкої роботи і динамічного розвитку підприємства
Розробити механізми утворення фонду оплати праці працівників підприємства: - у залежності від співвідношення питомої ваги в собівартості продукції і рівня рентабельності виробництва на підприємстві; - у залежності від його питомої ваги в обсязі виробництва, обчисленого по чистій продукції	Поступове підвищення питомої ваги зар. плати в собівартості продукції в міру росту рентабельності виробництва Забезпечення взаємозв'язку обсягу фонду оплати праці з ростом обсягу виробництва
Розробити методичні рекомендації з цінової політики і створення ринкового механізму ціноутворення на підприємстві	Ріст обсягу прибутку й ефективності виробництва
Розробити методики аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства з застосуванням методів маржинального аналізу	Забезпечення прийняття оптимальних рішень в управлінні економікою підприємства
Запровадити більш достовірні критерії оцінки рівня досягнень підприємств за основними показниками діяльності	Забезпечення об'єктивної оцінки результатів та вироблення заходів для їхнього поліпшення
Поглибити систему внутрішнього госпрозрахунку підприємства і забезпечити її трансформацію в систему внутрішніх фінансово-економічних відносин	Створення умов для росту ефективності виробництва
Розробити пропозиції по зниженню ставок плати за кредити банків на розвиток виробництва, реконструкцію і нове будівництво	Зняття бар'єрів діяльності підприємства щодо розвитку виробництва і залучення інвестицій
Розширити систему обґрунтованих пільг, зв'язаних із залученням інвестицій на відновлення активної частини основних засобів	Забезпечення можливості процесу відновлення робочих машин і устаткування
Розробити пропозиції щодо удосконалення системи амортизаційних відрахувань	Створення умов для фінансування відновлення основних засобів

- відновити порядок, відповідно до якого амортизаційні відрахування акумулюються на окремому рахунку і використовуються тільки на відновлення основних засобів.

Також розроблено методику визначення пільг щодо оподаткування частини прибутку підприємств, яка направляється на відновлення активної частини основних засобів – робочих машин і устаткування. З огляду на те, що пільги по оподаткуванню прибутку приведуть до зменшення відрахувань у державний бюджет, запропоновано розмір пільг мінімізувати.

Схема алгоритму розрахунку суми пільг по оподаткуванню прибутку, яка направляється на придбання нових машин і устаткування, приведена на рис.3.

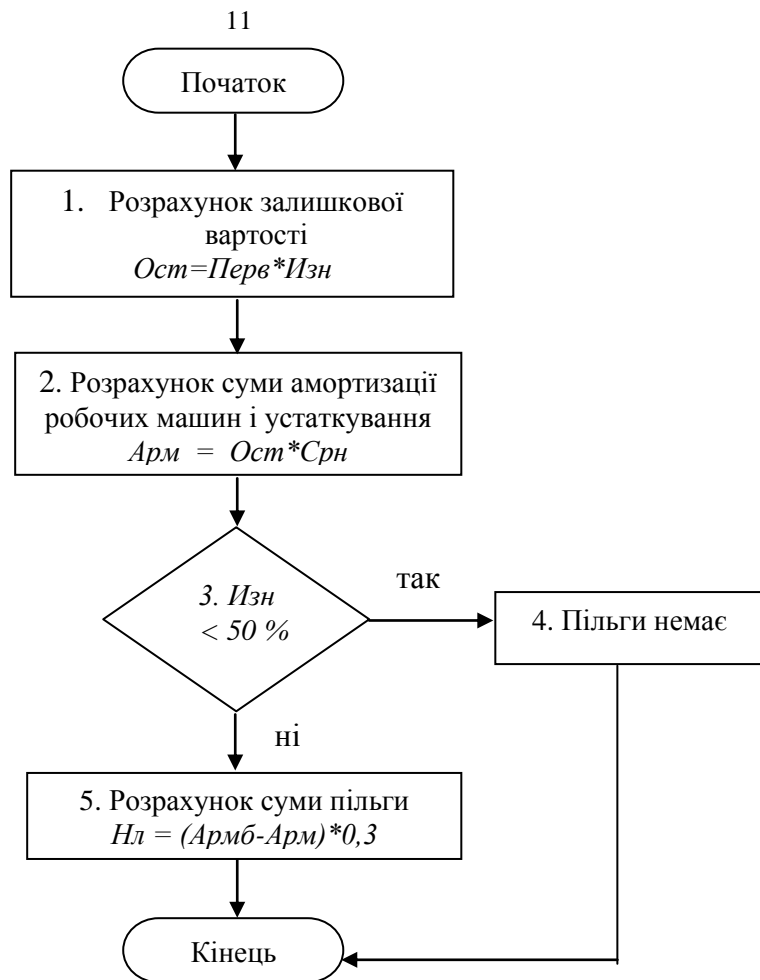

Рис. 3. Схема алгоритму розрахунку суми пільг по оподатковуванню прибутку, яка направляєється на придбання нових машин і устаткування

Підходи щодо мінімізації розміру пільг полягають у наступному:

- базовий рівень зносу робочих машин і устаткування, при якому установлюється пільга, рекомендовано прийняти в розмірі 50%;
- по тим підприємствам, де рівень зносу вище 50%, розраховується різниця обсягу оподаткованого прибутку за рахунок амортизації робочих машин і устаткування в порівнянні з базовим варіантом;
- зменшення оподаткованого прибутку провадиться на рівні 30% цієї різниці і пропонується розраховувати по наступній формулі:

$$Нл = (Ар.м.б. - Ар.м.) * 0,3 , \quad (1)$$

де $Нл$ - сума податкової пільги;

$Ар.м.б.$ - сума амортизаційних відрахувань робочих машин і устаткування базова;

$Ар.м.$ - сума амортизаційних відрахувань робочих машин і устаткування конкретного підприємства.

За даними ВАТ «Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе» у роботі зроблено розрахунок суми пільг по оподатковуванню прибутку, яка направляєється на придбання нових машин і устаткування.

У третьому розділі «Організаційно-методичні фактори удосконалення фінансово-економічного механізму підприємства» досліджено структуру управління підприємством і його фінансово-економічною діяльністю, на цій основі запропоновано нову структуру, яка повинна функціонувати в результаті проведення реструктуризації; розроблено методичні рекомендації зі складання та обґрунтування план-прогнозу виробничо-господарської діяльності і розвитку підприємства; обґрунтовано і запропоновано механізм оцінки якісного рівня виробничо-господарської діяльності підприємства в цілому, а також систему оцінки і стимулювання, спрямована на підвищення якості праці його фахівців.

На прикладі великого виробничо-технічного комплексу – ВАТ «Сумське НВО ім. М. В. Фрунзе» - проведено дослідження організаційно-методичних факторів як рушійної сили процесу реформування фінансово-економічного механізму підприємства. У результаті виявлені фактори, які необхідно удосконалити першочергово.

Реалізація запропонованої в роботі схеми реструктуризації вимагає рішення проблеми реорганізації структури управління підприємством. Запропоновану структура управління підприємством побудовано виходячи зі ступеня технологічної відособленості окремих структурних підрозділів у виробництві продукції. Якщо ступінь технологічних взаємозв'язків невелика, а цикл випущеної підрозділом продукції замкнутий, структурна одиниця виділяється як самостійна. Такі підрозділи в наших умовах найбільше доцільно перетворити в дочірні підприємства, наділивши їх правом юридичної особи зі своєю структурою управління. Структурні підрозділи, що тісно зв'язані між собою виробничою кооперацією, служби управління, постачальницько-збутові, фінансово-економічні і кадрові служби утворюють материнську фірму, яка стає головним підприємством ВАТ. На базі конструкторських і технологічних служб, що також входять до складу материнської фірми, створюється спеціальне конструкторсько-технологічне бюро; служб, що займаються забезпеченням якості продукції – єдине управління по забезпеченню якості продукції. Докорінно реорганізується управління соціально-культурними і побутовими об'єктами. На їхній базі створюються дочірні підприємства по напрямках діяльності: суспільне харчування і торгівля, культура і спорт, об'єкти оздоровлення і відпочинку.

При такому підході до реорганізації управління зберігається цілісність підприємства після його реструктуризації, у результаті чого підвищується самостійність і відповідальність дочірніх підприємств за результати діяльності, а корпоративне управління ними зберігається за материнською фірмою.

Одночасно з проведенням реорганізації управління об'єднанням у цілому обґрунтовано пропозиції щодо реорганізації управління фінансово-економічною діяльністю, без чого здійснити реформування фінансово-економічного механізму не уявляється можливим. Запропоновано замість двох заступників голови правління ВАТ (один - з фінансів, другий - з економіки) запровадити посаду заступника з фінансово-економічних питань і надати йому статус першого заступника, підпорядкувавши фінансову, економічну служби, служби організації праці і заробітної плати, а також підрозділи, які займаються питаннями приватизації і

цінних паперів. В умовах ринкової економіки це виправдано. В роботі також вивчено існуючі і запропоновано нові структури управління фінансовим і планово-економічним відділами, з уточненням і розширенням їхніх функцій стосовно до умов ринку.

З метою удосконалення процесу планування і прогнозування в дисертації запропоновано методичні рекомендації з розробки план-прогнозу виробничо-господарської діяльності і розвитку підприємств, які є трансформацією існуючих методик складання техпромфінплану і бізнес-плану підприємства, їх адаптацією до умов функціонування ринкової економіки. У план-прогноз запропоновано включати наступні розділи: зведені показники план-прогнозу; бюджет виробництва; бюджет продаж; маркетинг; бюджет прямих витрат на матеріали; бюджет витрат на енергоресурси; результати впровадження організаційно-технічних заходів щодо скорочення витрат зведеного бюджету; стан основних засобів і витрат на створення нових і відновлення існуючих; праця, прогноз по фонду заробітної плати і робота з персоналом; охорона навколишнього середовища; зведений бюджет витрат; характеристика цінних паперів; податки; фінансовий прогноз, який включає розрахунок прибутку і рентабельності, фінансові потоки, потребу в додаткових інвестиціях, характеристику фінансового положення підприємства. У роботі викладено методичні рекомендації щодо змісту і складання кожного розділу план-прогнозу.

У дисертації запропоновано оціночний механізм якісного рівня основних результатів діяльності підприємства, який побудовано на застосуванні критеріїв оцінки досягнень, заснованих на нормативах величин граничних значень показників по обсягах виробництва і продаж, зниженню собівартості й обсягу прибутку. З його допомогою на підприємстві створюються умови для впровадження процесу саморегулювання збільшення обсягу прибутку.

Для створення механізму оцінки використовується методика розрахунку нормативу граничних значень по виробничій потужності підприємства (нормативна виробнича потужність), що застосовується у ВАТ «Сумське НВО ім. М. В. Фрунзе». Додатково обґрунтовано та запропоновано методики розрахунку нормативів граничних значень показників по обсягу продаж, зниженню собівартості й обсягу прибутку. Методичні підходи щодо розрахунку цих нормативів полягають у наступному. Норматив граничного значення по обсягу виробництва приймається на рівні нормативної виробничої потужності, а по обсягу продаж - на рівні обсягу виробництва плюс (мінус) зміна залишків готової продукції на початок і кінець періоду. При цьому залишки готової продукції на кінець періоду приймаються на рівні розрахункової нормативної величини по цьому виду оборотних коштів. Далі визначається норматив граничного значення зниження витрат на одну гривню випуску продукції. Для цього виконується розрахунок зниження собівартості продукції по факторах, виходячи з наступних основних умов:

- зниження витрат за рахунок технічного й організаційного рівня виробництва, базуючись на багаторічному досвіді досягнень підприємства і з урахуванням оптимізації цих даних, приймається на рівні 2%;
- розрахунковим шляхом визначається економія за рахунок відносного скорочення амортизаційних відрахувань, економія за рахунок відносної зміни умовно-

постійних витрат, а також вплив зниження витрат на зміни структури виробничої програми.

У підсумку виконується розрахунок зниження витрат по основних техніко-економічних факторах, на підставі якого визначається норматив граничного значення зниження витрат на одну гривню виробленої продукції у відсотках до попереднього року. Розрахункове значення зниження собівартості продукції у відсотках до попереднього року коригується на рівень інфляції, прогноз якого закладено при затвердженні бюджету країни на планований рік. На цю величину збільшуються витрати підприємства на матеріали і паливно-енергетичні ресурси.

Використовуючи отримані розрахункові дані нормативів граничних значень обсягу виробництва і продаж, зниження собівартості продукції, виконано розрахунок нормативу граничних значень по обсягу прибутку.

На основі запропонованої методики виконано розрахунки по визначенню величин граничних значень показників та рівня їх використання за даними ВАТ «Сумське НВО ім. М. В. Фрунзе» по план-прогнозу на 2001 р., результати яких приведені в табл.2.

Таблиця 2

**Зведені дані механізму оцінки якісного рівня планових завдань,
прийнятих підприємством на 2001 рік**

Показники	План на 2001 р.	Норматив величини граничного значення показника	Рівень використання граничного значення показника
Обсяг виробництва продукції, млн.грн.	700	855	0,82
Обсяг продаж, млн.грн.	800	955	0,84
Зниження собівартості продукції, %	12	19,3	0,62
Обсяг прибутку, млн.грн.	158,5	223,9	0,71

У роботі проведено аналіз стану розробки і стимулювання виконання плану підвищення ефективності виробництва на підприємстві, спрямованого на забезпечення кінцевих результатів діяльності і, в першу чергу, зростання прибутку. Основними виконавцями розробки і здійснення плану є технічні служби підприємства. Аналіз показав, що одним з недоліків при розробці цих планів є недостатня обґрунтованість завдань по обсягу економічного ефекту від впровадження заходів плану, доведених технічним службам, а також відсутність системи стимулювання за розмір цих завдань.

З метою рішення цієї проблеми в дисертації розроблено механізм оцінки і стимулювання, який покликаний зацікавити фахівців технічних служб у збільшенні економічного ефекту від впровадження заходів плану підвищення ефективності виробництва. Для цього запропоновано розраховувати нормативну величину економічного ефекту на 1 гривню заробітної плати по кожній технічній службі. З цією метою їх розбивають на чотири групи: конструкторські, технологічні, енергоремонтні й інші служби. По кожній групі, виходячи зі специфіки роботи, методом експертних оцінок устанавлюються показники, що впливають на розмір економічного ефекту. Норматив розраховується в залежності від рівня цих

показників і потенційних можливостей служб даної групи. Наприклад, для конструкторських служб він визначається по наступній формулі:

$$\mathcal{E}_n = \mathcal{E}_{max} * K_y * K_c * K_v, \quad (2)$$

де \mathcal{E}_n - норматив економічного ефекту на 1 грн. заробітної плати служби;
 \mathcal{E}_{max} - максимально досягнута за 2 останні роки величина економічного ефекту на 1 грн. заробітної плати служби;
 K_y - коефіцієнт, що враховує підвищення рівня уніфікації, стандартизації і використання матеріалів по продукції, що розробляє служба;
 K_c - коефіцієнт, що враховує ступінь серійності продукції, яку розробляє служба;
 K_v - коефіцієнт потенційної можливості конкретної служби в підвищенні економічного ефекту в порівнянні з іншими службами, що входять в групу.
 У свою чергу, приведено формули розрахунків кожного з коефіцієнтів.

Розмір премії працівників технічних служб запропоновано збільшувати чи зменшувати в порівнянні з базовим рівнем премій у залежності від коефіцієнта напруженості плану по обсягу економічного ефекту (K_{np}), прийнятим службою, що визначається по формулі:

$$K_{np} = P_{\mathcal{E}} / N_{\mathcal{E}}, \quad (3)$$

де $P_{\mathcal{E}}$ - плановий обсяг економічного ефекту;
 $N_{\mathcal{E}}$ - нормативний обсяг економічного ефекту .
 У свою чергу, нормативний обсяг економічного ефекту визначається по формулі:

$$N_{\mathcal{E}} = \mathcal{E}_n * \Phi_{zp}, \quad (4)$$

де \mathcal{E}_n - норматив економічного ефекту на 1 грн. заробітної плати;
 Φ_{zp} – обсяг планового фонду заробітної плати служби.
 Експертним шляхом визначена шкала зміни базової премії працівникам технічних служб у залежності від K_{np} по обсягу економічного ефекту.
 За даними ВАТ «Сумське НВО ім. М. В. Фрунзе» у роботі виконано розрахунки нормативної величини економічного ефекту і рівня напруженості плану для всіх технічних служб ВАТ.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукових задач, що полягають в обґрунтуванні і впровадженні нових підходів, зв'язаних з удосконаленням фінансово-економічного механізму підприємств з метою підвищення його впливу на збільшення ефективності виробництва на промислових підприємствах у ринкових умовах господарювання.

Основні висновки виконаного дисертаційного дослідження полягають у наступному:

1. Нова економічна система, яка сформована на підприємствах України, вимагає науково обґрунтованих рішень щодо створення передумов для досягнення темпів стійкого зростання показників їхньої діяльності.
2. Сучасні підприємства являють собою відносно самостійну систему, що є складним виробничо-господарським і соціально-економічним комплексом; їхня успішна діяльність багато в чому залежить від рівня прогресивності управління фінансово-економічною діяльністю, відповідності фінансово-економічного механізму підприємств вимогам функціонування і розвитку ринкової економіки.
3. Однією з умов досягнення успіху на підприємствах є їх реструктуризація, яка полягає в тісному взаємозв'язку з реорганізацією системи управління підприємством і його фінансово-економічною діяльністю, реформуванням фінансово-економічного механізму, що створять умови для росту обсягів продаж і прибутку.
4. Для створення умов цілеспрямованого впливу фінансово-економічного механізму на поліпшення показників діяльності підприємств доцільно використовувати комплексний підхід до реформування функціональних підсистем, підсистем забезпечення і фінансово-економічних важелів.
5. З метою оптимізації власних джерел фінансування процесу відновлення основних засобів варто удосконалити систему амортизаційних відрахувань, надати підприємствам пільги по внесках податку з прибутку в залежності від рівня зносу робочих машин і устаткування.
6. Виходячи з того, що рішення проблеми удосконалення планування і прогнозування діяльності підприємств є важливою задачею, доцільно розробити системний плановий документ – план-прогноз виробничо-господарської діяльності і розвитку підприємства, що є своєрідною трансформацією методик складання техпромфінплану і бізнес-плану, їхньою адаптацією до сучасних умов розвитку ринкової економіки.
7. Для створення умов росту ефективності виробництва на підприємствах необхідно ввести нові механізми оцінки і стимулювання якісного рівня діяльності підприємства і рівня якості праці його фахівців.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Шипунова О.В. К вопросу разработки плана-прогноза производственно-финансовой деятельности и развития предприятий в условиях перехода к рынку // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. Випуск 2'2000.- Суми: Вид-во Сумського державного університету, 2000. –С.178-182, 0,3 д.а.
2. Шипунова О.В. Взаємозв'язок реструктуризації підприємств та їх фінансово-економічного механізму // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2000.- №2(9).- С.93-95, 0,2 д.а.
3. Шипунова О.В. Финансово-экономический аспект реструктуризации предприятий // Механізм регулювання економіки, економіка

природокористування, економіка підприємства та організація виробництва.- Випуск 1'2000.- Суми: Вид-во Сумського державного університету, 2000. –С.180-185., 0,3 д.а.

4. Шипунова О.В. Финансово-экономический механизм предприятия в условиях рыночной экономики// Вісник Української академії банківської справи. - 2000.- №2(9). - С.62-66, 0,4 д.а.
5. Шипунова О.В. Механізм оцінки якісного рівня результатів роботи підприємства. Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. - 2001.-№2(11) -С.125-131, 0,7 д.а.
6. Шипунова О.В. Модель реструктуризации, направленная на улучшение результатов деятельности предприятий. Збірник наукових праць Української академії банківської справи. Т.5. - Суми: Ініціатива, 2001.- С.281-286, 0,2 д.а.
7. Шипунова О.В. Оптимизация источников обновления основных производственных фондов предприятия // Вісник Української академії банківської справи. - 2001.- №2(11). - С.85-88, 0,3 д.а.
8. Шипунова О.В. Реформування фінансово-економічного механізму підприємства // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2001.- №1(10).- С.52-58, 0,8 д.а.
9. Москаленко В.П., Шипунова О.В. Фінансово-економічний механізм підприємства: поняття, структура побудови / Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. –2002.- №1.- С.81-85, 0,3 д.а.

АНОТАЦІЯ

Шипунова О.В. Розвиток фінансово-економічного механізму підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за фахом 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. – Українська академія банківської справи, Суми, 2002.

У дисертаційній роботі досліджено сутність і призначення системи управління і господарського механізму підприємств, зроблено порівняльний аналіз змісту фінансового й економічного механізмів, особливостей методичних підходів до їхньої побудови, а також їх взаємодія і взаємозв'язок. На цій основі запропоновано поняття «фінансово-економічний механізм підприємств» як нова економічна категорія, визначено його сутність і розроблено блок-схему структури побудови.

Автором досліджено підходи до визначення сутності і призначення реструктуризації підприємств, способи її проведення і взаємозв'язок з фінансово-економічним механізмом, запропоновано схему реструктуризації підприємств, спрямовану на поліпшення кінцевих результатів діяльності. На основі системного аналізу вітчизняного і закордонного досвіду запропоновано комплексно-методичні підходи щодо реформування фінансово-економічного механізму підприємств.

На основі комплексного аналізу стану зносу і відновлення основних засобів у роботі розроблено механізм, застосування якого буде сприяти збільшенню обсягу джерел фінансування процесу відновлення основних засобів.

На прикладі великого виробничо-технічного комплексу в дисертаційній роботі проведено дослідження організаційно-методичних факторів як рушійної сили процесу реформування фінансово-економічного механізму підприємств, у результаті виявлено фактори, які необхідно удосконалити у першу чергу. На цій основі запропоновано реорганізацію структури управління підприємством і його фінансово-економічною діяльністю; розроблено методичні рекомендації щодо складання план-прогнозу діяльності підприємства; обґрунтовано та запропоновано механізм оцінки якісного рівня результатів роботи підприємства.

Ключові слова: підприємство, система управління, господарський механізм, економічний механізм, фінансовий механізм, фінансово-економічний механізм, реформування фінансово-економічного механізму, фінансування відновлення основних засобів, фінансово-економічна діяльність, план-прогноз, механізм оцінки.

АННОТАЦІЯ

Шипунова О.В. Развитие финансово-экономического механизма предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит. – Украинская академия банковского дела, Сумы, 2002.

Диссертация посвящена исследованию условий развития финансово-экономического механизма промышленных предприятий как важнейшего фактора улучшения результатов деятельности, разработке комплексных организационно-методических подходов по обеспечению его эффективного функционирования, а также реорганизации управления предприятием в целом и его финансово-экономической деятельностью.

Функционирование предприятий в условиях рыночной экономики требует научно обоснованных решений проблем, возникающих в управлении их экономикой и финансами, направленных на обеспечение достижения устойчивых темпов роста. Исходя из этого, развитие финансово-экономического механизма предприятий и его адаптация к новым условиям хозяйствования приобретают важное теоретическое и практическое значение, чем определяется актуальность и практическая значимость диссертационного исследования.

Переход экономики Украины на рыночные отношения обусловил проведение коренной перестройки методов хозяйствования во всех сферах производства, в том числе и в системе управления. В работе исследованы сущность и назначение системы управления и хозяйственного механизма предприятий, проведен сравнительный анализ содержания финансового и экономического механизмов и особенностей методических подходов к их построению, а также их взаимодействие и взаимосвязь. На этой основе предложено ввести понятие «финансово-экономический механизм предприятий» как новой экономической категории, определена его сущность. На основе использования функционально-целевой модели управления впервые разработана блок-схема построения структуры финансово-экономического механизма предприятия.

В работе исследованы подходы к определению сущности и назначения реструктуризации предприятий, способы её проведения и взаимосвязь с финансово-экономическим механизмом и на этой основе предложена схема реструктуризации предприятия, направленная на обеспечение улучшения результатов деятельности.

С целью разработки предложений по реформированию финансово-экономического механизма проведен системный анализ отечественного и зарубежного опыта и предложены организационно-методические подходы, которые представляют собой совокупность мероприятий, охватывающих все подсистемы с указанием содержания, главной цели, длительности периода и направления действия.

На основе анализа существующих критериев оценки результатов работы предприятий в работе предложено применение более достоверных критериев, основанных на нормативах, определены их сущность и способ расчета.

В диссертационной работе проанализировано состояние износа и обновления основных фондов в промышленности Украины и причины, обусловившие их критическое состояние. Разработан механизм, применение которого будет способствовать увеличению объемов собственных источников финансирования процесса обновления основных фондов, особенно рабочих машин и оборудования. Механизм направлен на совершенствование системы амортизационных отчислений и предоставление льгот по налогообложению прибыли, направляемой на приобретение рабочих машин и оборудования.

На примере крупного производственно-технического комплекса автором проведено исследование организационно-методических факторов как движущей силы процесса реформирования финансово-экономического механизма предприятия. В результате выявлены факторы, которые надо совершенствовать в первую очередь. На этой основе предложена реорганизация структуры управления предприятием и его финансово-экономической деятельностью; разработаны методические рекомендации по составлению план-прогноза деятельности предприятия; предложен и обоснован оценочный механизм качественного уровня результатов работы предприятия.

Ключевые слова: предприятие, система управления, хозяйственный механизм, экономический механизм, финансовый механизм, финансово-экономический механизм, реформирование финансово-экономического механизма, финансирование обновления основных фондов, финансово-экономическая деятельность, план-прогноз, оценочный механизм.

SUMMARY

Shipunova O.V. Development of Enterprises Financial and Economic Mechanism. – Manuscript.

The dissertation for a candidate of economic sciences degree in specialty 08.04.01 – finance, money turnover and credit. – Ukrainian Academy of Banking, Sumy, 2002.

The dissertation investigates the essence and purpose of enterprises management system and economic mechanism as well as comparative analysis of financial and economic mechanisms, peculiarities of procedure approach to their creation and their

interaction and association. On this basis such concept as “enterprises financial and economic mechanism”, as a new economical category has been offered. Its essence has been defined and a block scheme of construction structure has been developed.

The author investigates approaches for essence definition and purpose of enterprises reorganization, procedure methods, interaction with financial and economic mechanism. Enterprises reorganization scheme resulting in improvement of industrial activity final results has been offered. Based on system analysis of home and foreign countries experience integrated methodical approaches to financial and economic mechanism reforming have been offered.

Based on integrated analysis of wear and tear and renewal of fixed assets the mechanism which stimulates volume increasing of financing sources for renewal of fixed assets process has been developed.

Based on a model of a large enterprise management and methodical factors as a motive force of the process of enterprise financial and economic mechanism reforming have been analyses. Investigation has resulted in factors which have to be improved in the first place. On this base reorganization of management structure and its financial and economic activity has been offered. Methodical recommendations on making enterprises industrial activity plan – forecast have been developed. Estimating mechanism of enterprises industrial activity results qualitative level has been offered and grounded.

Key words: enterprise, management system, industrial activity mechanism, economic mechanism, financial mechanism, financial and economic mechanism, financial and economic mechanism reforming, financing of renewal of fixed assets, financial and economic activity, plan – forecast, estimating mechanism.